

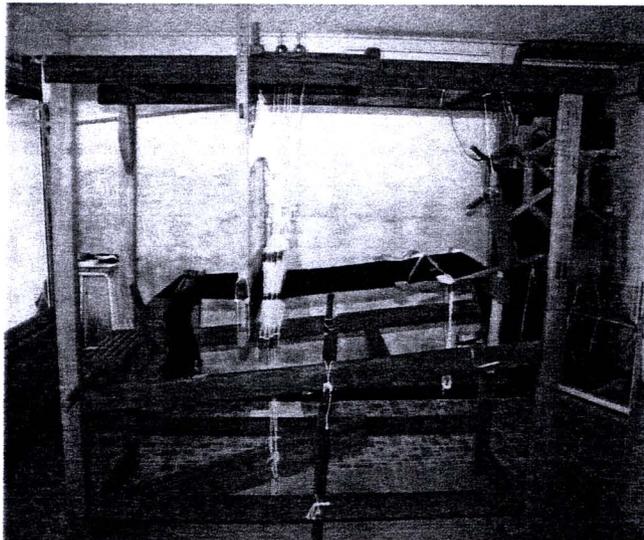
บทที่ 3

วิธีการดำเนินการโครงการ

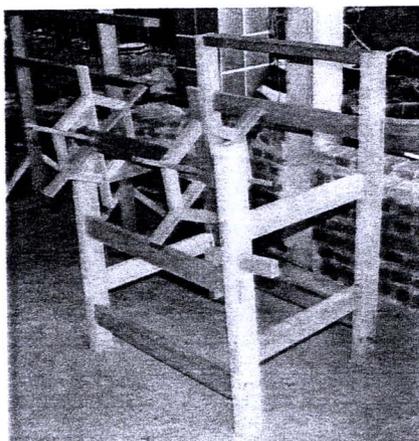
ในการศึกษาการทอผ้าและออกแบบผลิตภัณฑ์จากเส้นใยฝักตบชวา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ดำเนินโครงการได้ศึกษารูปแบบและวิธีการทอผ้า ให้ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอฝักตบชวา สามารถแยกขั้นตอนในการผลิตได้ดังนี้

1. ลักษณะของเครื่องทอผ้าฝักตบชวาและอุปกรณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ขั้นตอนวิธีการทอผ้าฝักตบชวา
3. ลวดลายผ้าทอฝักตบชวา
4. ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอฝักตบชวา

ลักษณะของเครื่องทอผ้าฝักตบชวาและอุปกรณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

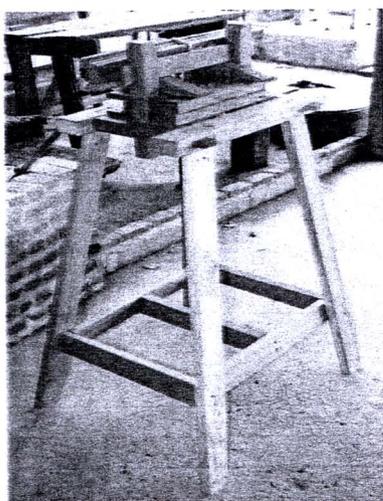

ภาพที่ 23 แสดงเครื่องทอผ้า

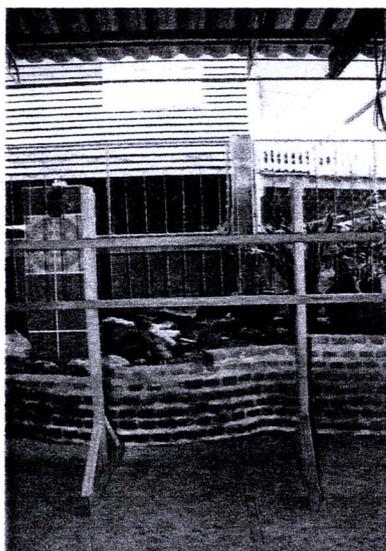
ภาพที่ 24 แสดงม้าม้วน

แกนม้วนด้ายยืนหรือม้าม้วน คือ แกนสำหรับม้วนด้ายยืน เส้นด้ายยืนจะเรียงเป็นระเบียบ จำนวนเส้นมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความกว้างของหน้าและความละเอียดของผ้า ความยาวของเส้นด้ายยืนเท่ากันกับความยาวของผืนผ้า แกนม้วนเส้นด้ายยืนจะมีที่สำหรับปรับความตึงหย่อนของเส้นด้ายยืน

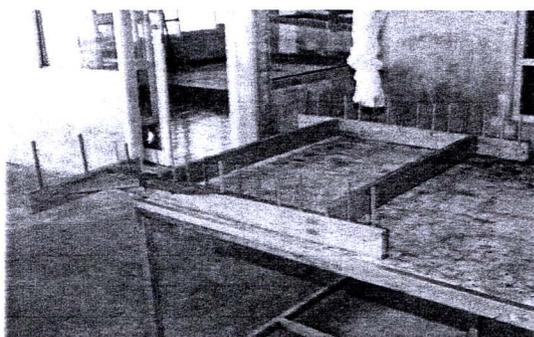
ภาพที่ 25 แสดงม้าม้วนปี่

ม้าม้วนปี่ คือ การทำเส้นด้ายให้มีความตึงเท่ากันทุกเส้น เพื่อเวลาแยกเส้นด้ายพุ่งมีความสะดวกในการแยกเส้นด้ายยืนออกจากกันเพื่อนำไปทอผ้าและยังทำให้สอดได้พุ่งสะดวกและได้ผ้าทอที่มีคุณภาพ

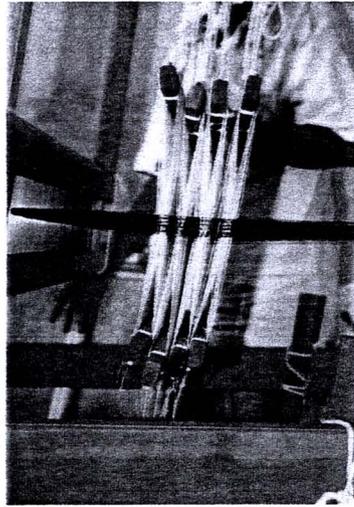
ภาพที่ 26 แสดงราวตั้งหลอด

ราวตั้งหลอดหรือรางคั้น เป็นอุปกรณ์สำหรับเรียงหลอดค้ายคั้น เพื่อเตรียมไว้สำหรับขั้นตอนการเดินเส้นค้ายต่อไป รางคั้นมีลักษณะเป็นแถว 2 ชั้น มีแกนสำหรับใส่หลอดค้ายคั้นจำนวน 152 แกน อยู่บนเสาสูงประมาณ 1.5 เมตร ยาวประมาณ 5-8 เมตร

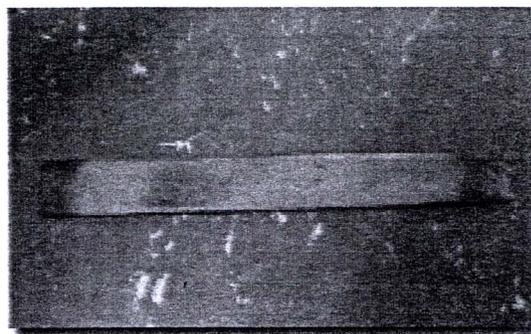
ภาพที่ 27 แสดงแคร่เดินค้าย

แคร่เดินค้ายหรือหลักคั้นไว้สำหรับเดินค้ายให้เป็นซิกแซกสลับไปมา ทำไล่ตั้งแต่ข้างบนลงข้างล่างเป็นอุปกรณ์สำหรับพันเส้นค้ายที่คั้นตามจำนวนความยาวที่ต้องการมีลักษณะ เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 2 เมตร ยาว 5-8 เมตร ที่หัวหลักคั้นมีหลักสูงประมาณ 6 นิ้ว จำนวนประมาณ 20 หลักอยู่ทั้งสองด้าน

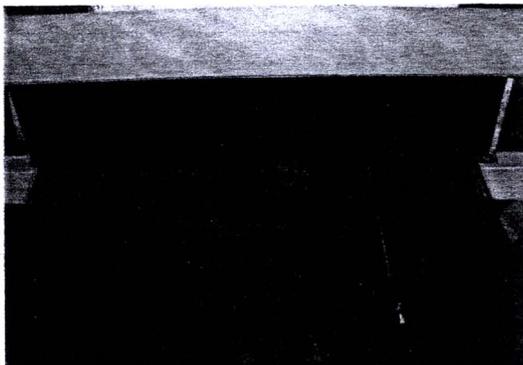
ภาพที่ 28 แสดงตะกอ

เขาหูกหรือตะกอ/ตระกอ คือส่วนที่ใช้สอดด้ายเป็นด้ายขึ้น และแบ่งด้ายขึ้นออกเป็นหมู่ ๆ ตามต้องการ เพื่อที่จะพุ่งกระสวยเข้าหากันได้สะดวก เขาหูกมีอยู่ 2 อัน แต่ละอันเวลาสอดด้ายต้องสอดสลับกันไปเส้นหนึ่งเส้นหนึ่ง ที่เขาหูกจะมีเชือกผูกแขวนไว้กับค้ำบน โดยผูกเชือกเส้นเดียวสามารถจะเลื่อนไปมาได้ส่วนล่างผูกเชือกติดกับคานเหยียบหรือตีนเหยียบไว้ เพื่อเวลาต้องการดึงด้ายให้เป็นช่องก็ใช้เท้าเหยียบคานเหยียบนี้ คานเหยียบจะเป็นตัวดึงเขาหูกให้เลื่อนขึ้นลง ถ้าหากต้องการทอเป็นลายๆ ก็ต้องใช้คานเหยียบหลายอัน เช่น ลายสองใช้คานเหยียบ 4 อัน เรียก ทอ 4 ตะกอ ลายสามใช้คานเหยียบ 6 อัน เรียก ทอ 6 ตะกอ จำนวนตะกอที่ช่างทอผ้าเกาะขอใช้ มีตั้งแต่ 2-12 ตะกอ ผ้าฝ้ายใดที่ทอหลายตะกอถือว่ามีความภาพดีมีลวดลายที่ละเอียด สวยงาม และมีราคาแพง

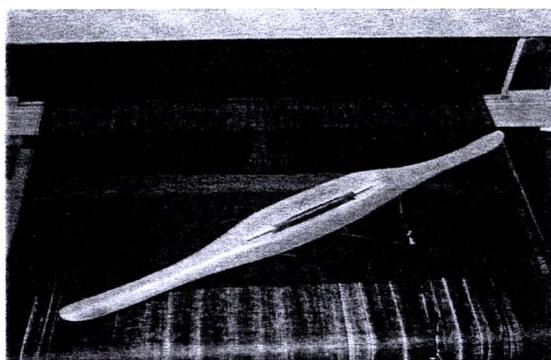
ภาพที่ 29 แสดงไม้หลาย

อุปกรณ์สำหรับผ้าจิดไม้หลาบ ใช้จัดแยกด้ายขึ้นขณะทอ ไม้สอด ใช้เก็บสาย

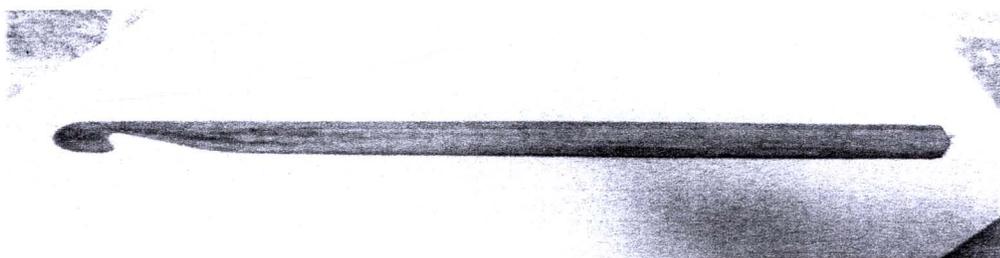
ภาพที่ 30 แสดงพินหวี

พิมหรือพินหวี มีลักษณะคล้ายหวี ขาวเท่ากับความกว้างของหน้าผ้าทำด้วยโลหะ มีลักษณะเป็นซี่เล็ก ๆ มีกรอบทำด้วยไม้หรือโลหะ แต่ละซี่ของพิมจะเป็นช่องสำหรับสอดด้ายขึ้นเข้าไป เป็นการจัดเรียงด้ายขึ้นให้ห่างกันตามความละเอียดของเนื้อผ้า เป็นส่วนที่ใช้กระทบให้เส้นด้ายที่ทอเรียงติดกันแน่นเป็นผืนผ้า พิมสมัยโบราณทำด้วยไม้ และสลักเป็นรูปนกหรือเป็นลวดลายต่าง ๆ สวยงามมาก

ภาพที่ 31 แสดงกระสวย

ไม้ที่เป็นรูปรีเวตรงปลายทั้งสองข้าง ตรงกลางใหญ่ และมีร่องสำหรับใส่หลอดด้ายพุ่ง ใช้สำหรับพุ่งสอดไปในช่องด้ายขึ้นระหว่างการทอผ้า หลังจากทีช่างทอเหยียบคานเหยียบให้เขาผูกแยกเส้นด้ายขึ้นแล้ว

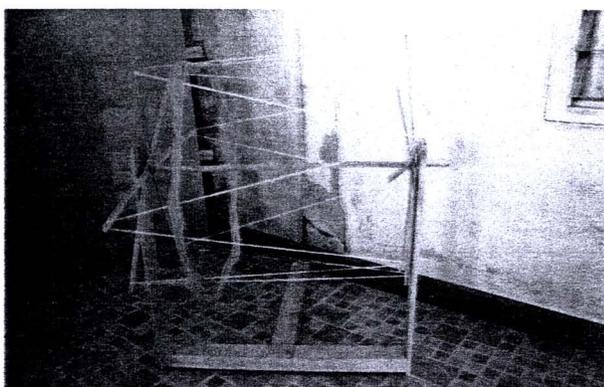

ภาพที่ 32 แสดงอุปกรณ์เกี่ยวด้าย

ตะขอเกี่ยวด้าย (เบ็ดเข้าพิม) เป็นอุปกรณ์สำหรับเกี่ยวเส้นด้ายเข้าพิม ทำด้วยเหล็ก ยาวประมาณ 8 นิ้ว ส่วนปลายทำเป็นตะขอไว้สำหรับเกี่ยวเส้นด้ายเข้าพิม ซึ่งเส้นด้ายทุกเส้น จะต้องใช้ตะขอเกี่ยวด้ายสอดไว้ในพิมจนเต็มทุกช่อง

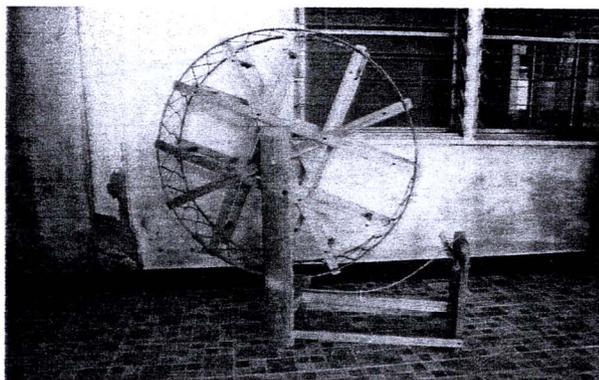
ขั้นตอนวิธีการทอผ้าฝักตบขวา

1. การขึ้นเส้นด้ายขึ้น

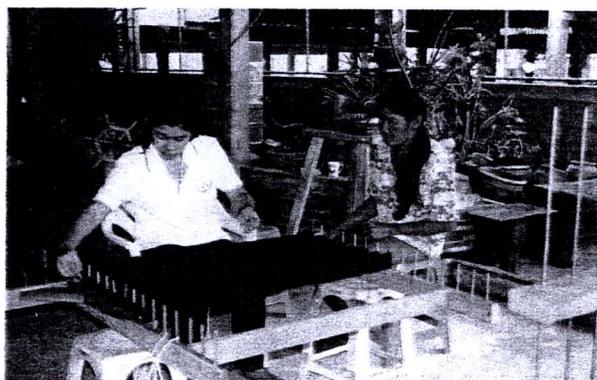
ภาพที่ 33 แสดงอุปกรณ์ในการกรอเส้นด้าย

คอกหวี เป็นอุปกรณ์สำหรับหมุนเพื่อกรอเส้นด้ายสีต่างๆเข้าหลอดด้าย มีลักษณะคล้าย กังหันลมมีแกนกลางวางบนฐานไม้สองข้าง ส่วนกลางของคอกหวีมีช่องสำหรับใส่เส้นด้าย

ภาพที่ 34 แสดงเครื่องมือปั่นเส้นด้ายยัด

โน เป็นอุปกรณ์กรอเส้นด้ายอย่างหนึ่ง มีลักษณะเป็นช่องสำหรับใส่แกนม้วนด้ายซึ่งผูกโยงกับดอกหวี ปัจจุบันมีการนำมอเตอร์ไฟฟ้ามาเป็นตัวช่วยหมุน เมื่อมอเตอร์ไฟฟ้าทำงาน เส้นด้ายในดอกหวีจะหมุนด้ายมาเก็บไว้ในแกนม้วนด้าย

ภาพที่ 35 แสดงวิธีการร้อยเส้นด้ายขึ้น

- 1.1. สืบเส้นด้ายขึ้นเข้ากับแกนม้วนด้ายขึ้น
- 1.2. ร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในตะกอกแต่ละชุดและพันหวี
- 1.3. ดึงปลายเส้นด้ายขึ้นทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนด้ายอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะ
2. การทำเส้นด้ายพุ่ง
  - 2.1. นำฝักตบชวาไปตากแดด 15 วัน
  - 2.2. นำฝักตบชวาที่ผ่านการตากแดดแล้วไปซุบสารกันเชื้อราโซเดียมเบนโซเอต
  - 2.3. ทำการลอกเชื้อฝักตบชวา

ภาพที่ 36 แสดงการลอกเชื้อผักตบชวา

2.4 จากนั้นนำมาขูดผงเชื้อ

ภาพที่ 37 แสดงการขูดผงเชื้อผักตบชวา

2.5 สุดท้ายเป็นการดึงเส้นใยผักตบชวาออก ก็จะเหลือส่วนที่เป็นเปลือก

ภาพที่ 38 แสดงการดึงเส้นใยผักตบชวา

2.6 นำส่วนที่เป็นเปลือกไปเป็นเส้นด้ายพุ่ง

ภาพที่ 39 แสดงเปลือกผักตบชวาที่ใช้เป็นเส้นด้ายพุ่ง

3. เริ่มการทอ

3.1 เขี่ยขมคานเหยียบ เพื่อให้ตะกรอเปิดออก

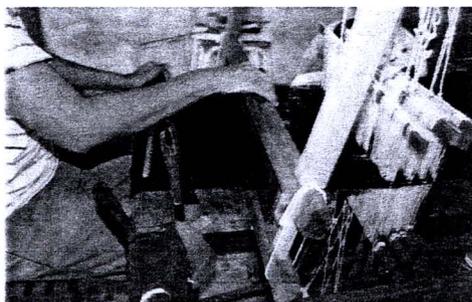
ภาพที่ 40 แสดงวิธีการเหยียบขมคานตะกรอ

3.2 สอดเส้นด้ายพุ่ง

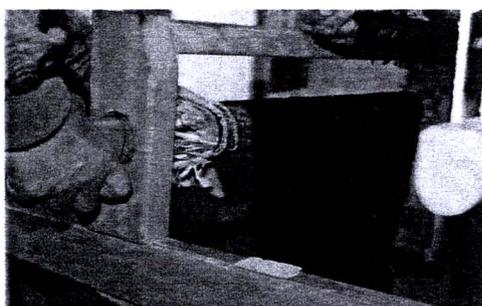
ภาพที่ 41 แสดงการสอดกระสวยเข้า

3.3 กระทบพันหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน ได้เนื้อผ้าที่แน่นหนา

ภาพที่ 42 แสดงการสับฟันหวี

4. การเก็บหรือม้วนผ้า

ภาพที่ 43 แสดงการเก็บหรือม้วนผ้า

เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บในแกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายขึ้นให้คลายออก และปรับความตึงหย่อนใหม่ให้พอเหมาะ

5. การตัดผ้าออกจากม้วนผ้า

ภาพที่ 44 แสดงวิธีการตัดผ้า

ภาพที่ 45 แสดงวิธีการม้วนผ้าเมื่อตัดเสร็จแล้ว

ภาพที่ 46 แสดงวิธีการดึงผ้าเพื่อเพื่อนำเข้าม้วนก่อนเริ่มทอครั้งต่อไป

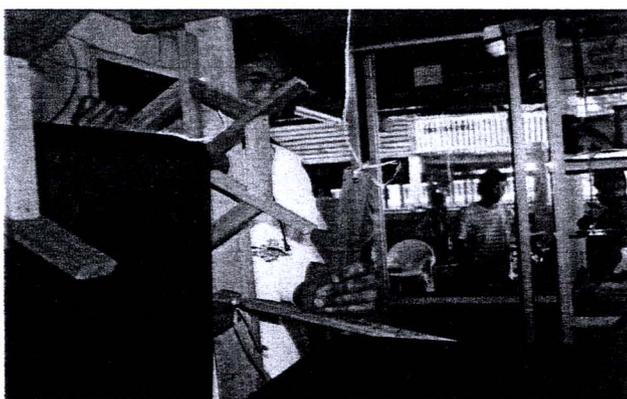
ภาพที่ 47 แสดงวิธีการกลายม้วนด้ายเพื่อจะได้ดึงด้ายสำหรับทอครั้งต่อไปได้สะดวก

ภาพที่ 48 แสดงวิธีการดึงเส้นด้ายเข้าแกนม้วนผ้า

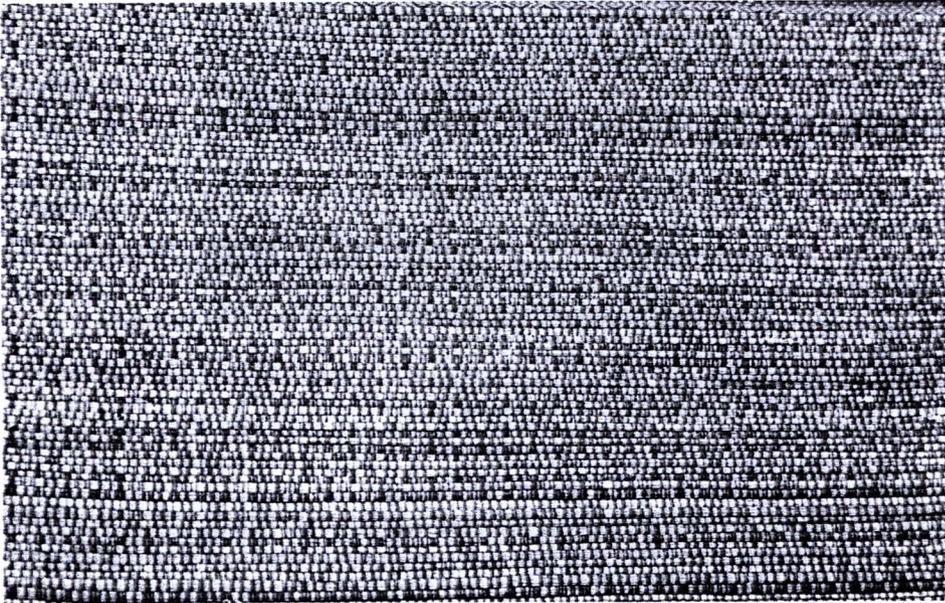

ภาพที่ 49 แสดงวิธีการดึงด้ายเข้าม้วนผ้าก่อนการทอ

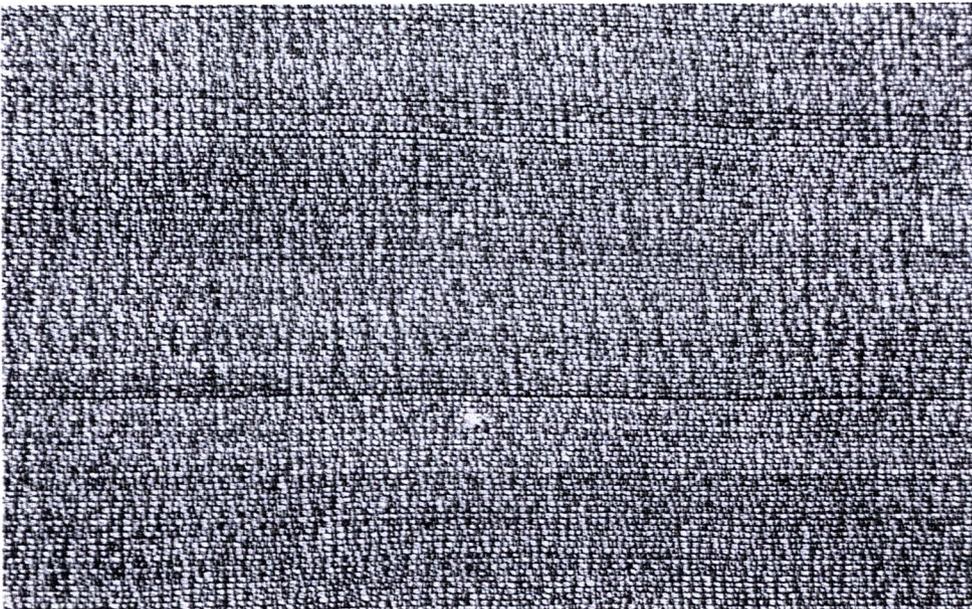

ภาพที่ 50 แสดงวิธีการนำไม้ค้ำใส่ม้วนผ้า

ลดลายผ้าทอฝักตบขวา

ภาพที่ 51 แสดงลายผ้าทอฝักตบขวาโดยใช้เปลือกนอกของฝักตบขวาเป็นเส้นด้ายพุ่ง

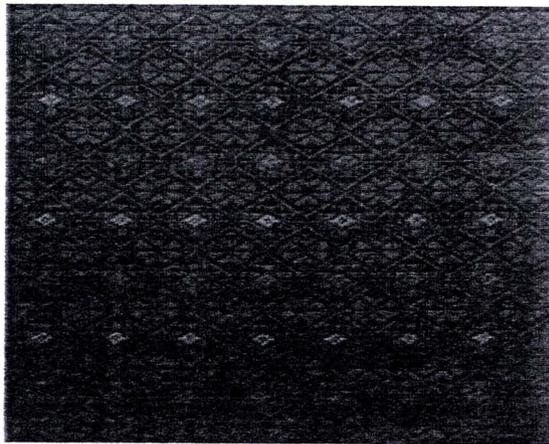

ภาพที่ 52 แสดงลายผ้าทอฝักตบขวาโดยใช้ฝักตบขวาตีเกลียวเป็นเส้นแล้วทอเป็นเส้นด้ายพุ่ง

ภาพที่ 53 แสดงลายทอแบบลายเครือวงน้ำควู่ในกรอบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

1. เป็นการผูกลายให้แปลกออกไปในรูปแบบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด แซมช่องว่างด้วยสามเหลี่ยมซ้อนกัน ส่วนใหญ่ลวดลายชุดนี้จะทอในผ้าจกที่ใช้เป็นผ้าคลุมไหล่ หรือที่เรียกกันว่าผ้าเทป

ภาพที่ 54 แสดงลายทอแบบลายผักแว่นในสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

2. ลายบนผ้าจกชิ้นนี้เป็นลายที่เก่าแก่อีกแบบหนึ่ง เป็นลายผักแว่นในกรอบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด และลายขอ หากให้ด้ายทอเพียงสีเดียวก็จะกลายเป็นผ้าพื้นยกดอก แต่ผ้าจกชิ้นนี้จัดเป็นผ้าเทปมีการใช้เส้นยืน เส้นพุ่ง เส้นสอด เป็นคนละสี

ภาพที่ 55 แสดงลายทอแบบลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

3. ผ้าจกชิ้นนี้เส้นยืนสีดำ เส้นพุ่งสีน้ำตาลอมส้ม เส้นสอดสีเหลืองลวดลายเป็นแบบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด แต่งใส่ลวดลายก็เป็นแบบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดเล็ก ๆ นำเส้นสายมาผูกเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด แต่งด้วยลายดอกกลดลวดลายของผ้าจกชิ้นนี้ส่วนใหญ่จะใช้กับ ผ้าแถบ หรือผ้าคลุมไหล่

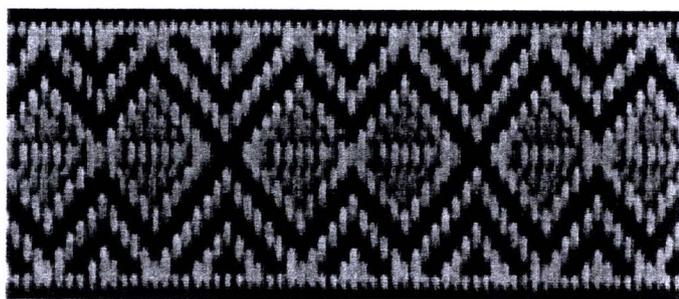
ภาพที่ 56 แสดงลายทอแบบลายกาบนกคู่

4. ลวดลายที่เห็นบนผ้าจกชิ้นนี้เป็นงานที่มีการพัฒนาในตัวลาย มีความละเอียดคล้ายกับลายหิ้งนกคู่ จะแตกต่างกันก็ตรงที่ลายผ้าจกของแพร์ละเอียดกว่าเท่านั้น แต่งานชิ้นนี้ผู้แกะลายไม่ได้ผูกส่วนขดงตัวดลก จึงถกกรคบบลกว่างค้ำแลวไว้ ทำให้ลวดลายครคบบ ๓ สี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดขาด

ภาพที่ 57 แสดงลายทอแบบลายขอไล่

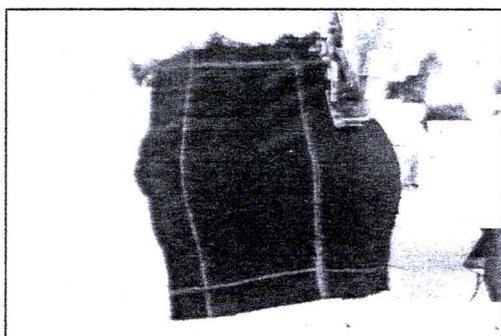
5. ผ้าจกชั้นนี้เส้นยืนสีน้ำตาล เส้นพุ่งสีน้ำตาล เส้นสอดสีเหลือง ลายขอไล่เป็นลายหลัก
แซมลายขอในกรอบสามเหลี่ยม ลวดลายชั้นนี้เป็นของเดิมที่ยังไม่ได้พัฒนา

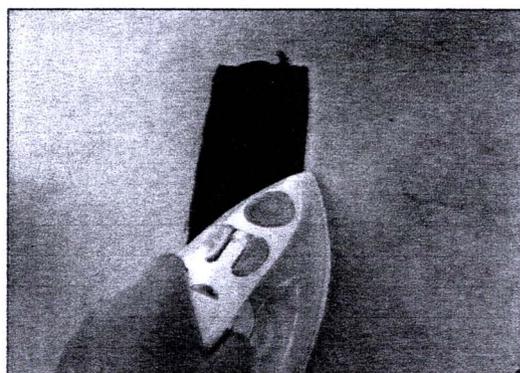
ภาพที่ 58 แสดงลายทอแบบลายเครือคอกตะล่อม

6. ผ้าจกชั้นนี้เส้นยืนสีดำ เส้นพุ่งสีดำ เส้นสอดสีครีม สีม่วง ลวดลายเป็นแบบเครือคอก
ตะล่อม ลายจกชั้นนี้มีการดัดแปลงเล็กน้อย

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอฝักตบขวา
พันริมسابด้านหน้า-ด้านหลัง

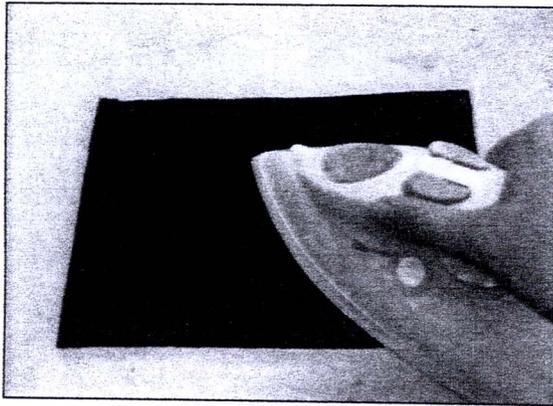
ภาพที่ 59 แสดงการพันริมساب

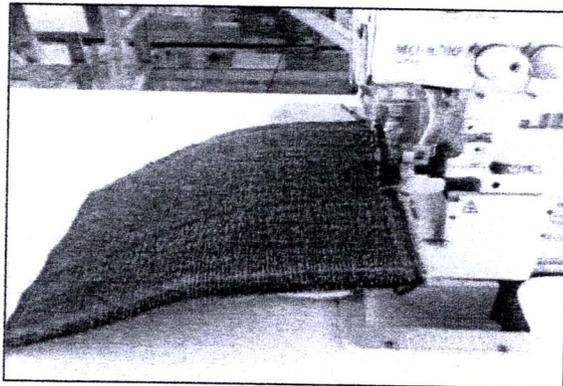
ภาพที่ 60 แสดงการพับรีด

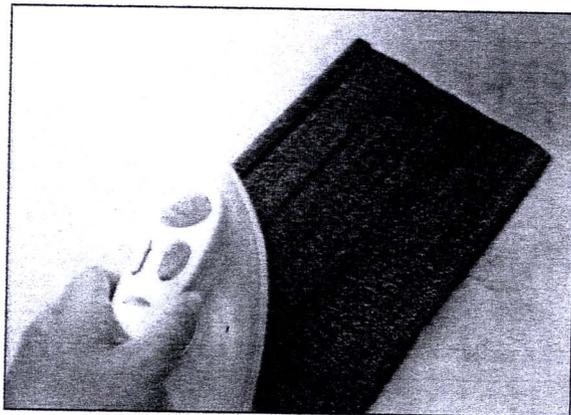
ภาพที่ 61 แสดงการทำسابปกใน

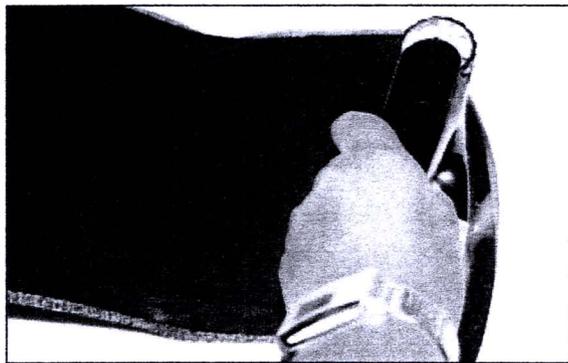
ภาพที่ 62 แสดงการพับรีดปก

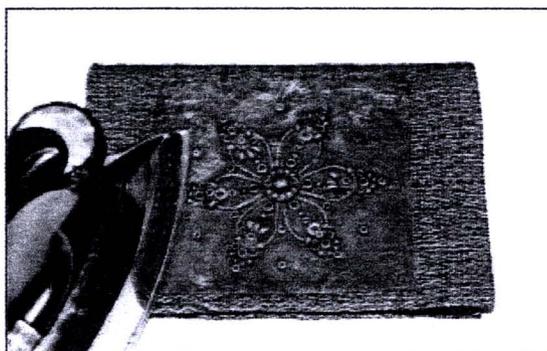
ภาพที่ 63 แสดงการพันริมขอบ

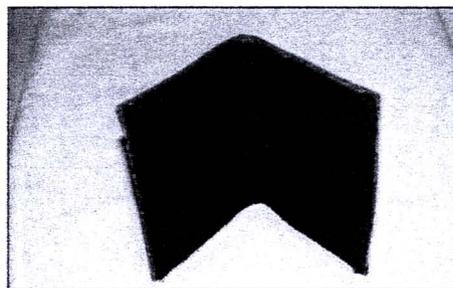
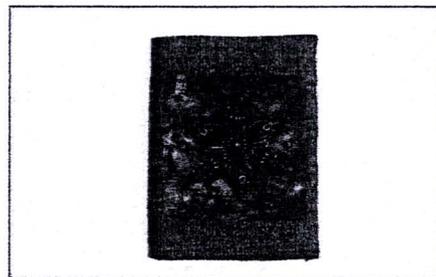
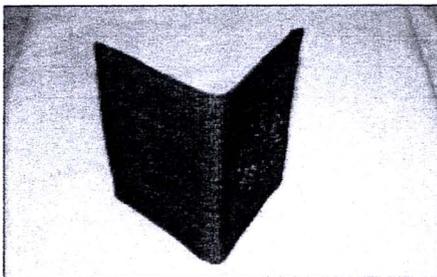
ภาพที่ 64 แสดงการพับรีดขอบปกนอก

ภาพที่ 65 แสดงการรีดอัดกาวประกอบปกใน

ภาพที่ 66 แสดงการรีดอัดกาวประกอบปกนอก

ภาพที่ 67 แสดงการตกแต่งปก